

Mučeništvo blaženega Alojzija Grozdeta

Materialni in formalni vidiki za priznanje mučeništva

Mučenci v življenju Cerkve

V svojem nagovoru 11. avgusta 2010 ob godovih sv. Lovrenca, sv. Edith Stein in sv. Maksimiljana Kolbeja je papež Benedikt XVI. vernikom prikazal mučeništvo kot obliko popolne ljubezni do Boga. "Mučenec je popolnoma svoboden človek, osvobojen vsake zemeljske oblasti in gospodstva in v edinstvenem in končnem dejanju svoje zemeljske poti daruje Bogu svoje življenje; v najvišjem dejanju vere upanja in ljubezni se izroča v roke svojega Stvarnika in Odrešenika [...] Z eno besedo: mučeništvo je veliko dejanje ljubezni kot odgovor na neskončno Božjo ljubezen".¹ Mučenci so zgovorno dejstvo pričevanja za Kristusa že na samih začetkih Cerkve. Mučenec, ki kot kristjan v dosledni hoji za Kristusom že za časa življenja upodablja svoje življenje po Kristusu, mu postane v končni fazi podoben tudi v načinu njegove smrti. Svojo življenjsko daritev v najvišjem dejanju popolne izročitve pridružuje Jezusovi daritvi na križu. "Zato ima Cerkev mučeništvo, s katerim učenec postane podoben Učeniku, ki je prostovoljno sprejel smrt za zveličanje sveta, in s katerim se upodobi po Njem v prelitju krvi, za odličen dar in za najvišji dokaz ljubezni. Čeprav je to dano le maloštevilnim, pa je vendar treba, da so vsi pripravljeni priznavati Kristusa pred ljudmi in hoditi za njim po poti križa v preganjanjih, ki Cerkvi nikdar ne manjkajo." (C 42.) Mučeništvo spremlja Cerkev vse od samih začetkov in je s svojim pričevanskim značajem

vgrajeno v same temelje Cerkve kot Kristusovega skrivnostnega telesa. Jezus je jasno napovedal svojim učencem: "Če so preganjali mene, bodo preganjali tudi vas." (Jn 15, 20.)

Med evharističnim kongresom v Celju 13. junija 2010 je bil razglašen za blaženega mučenec Alojzij Grozde. Blaženi Grozde je tako prvi uradno razglašeni blaženi mučenec v samostojni Sloveniji in drugi blaženi Slovenec za Antonom Martinom Slomškom, ki je bil beatificiran leta 1999. Enajst let za Slomškom je Cerkev na Slovenskem dobila novega blaženega. Cerkev v Sloveniji je z veliko hvaležnostjo Bogu ter svetemu očetu Benediktu XVI. kot nasledniku apostola Petra, ki brate potrjuje v veri, sprejela dejanje Grozdetove beatifikacije kot mučenca. Zaradi znanih med- in povojnih dogodkov v naši domovini velik del cerkvenega občestva doživlja Grozdetovo beatifikacijo kot simbol mučeništva številnih sinov in hčera katoliške Cerkve, ki so bili zaradi svojega verskega prepričanja nasilno ubiti ali drugače ponižani.²

Beatifikacija je z več vidikov zbudila v Slovenski cerkveni in civilni javnosti veliko odzivov. Če je imela Slomškova beatifikacija v širši javnosti že od začetka izrazito pozitivno konotacijo, upoštevajoč njegovo versko in narodno buditeljsko komponentno, pa je beatifikacija Grozdeta kot mučenca, ki je umrl nasilne smrti, in to v najbolj dramatičnem obdobju novejšje slovenske zgodovine vsaj v delu civilne javnosti zbujala pomisleke in celo odkrit odpor. Mučenec ostaja ne samo

v načinu smrti, ampak tudi po smrti vsaj v delu družbe "znamenje, ki se mu nasprotuje" (prim. Lk 2,34).

Življenje, ki je peljalo v mučeništvo

Kdo je bil Alojzij Grozde? Naj nam bo na tem mestu dovoljeno predstaviti le tiste najbolj osnovne življenjske poteze, ki naj nam pomagajo razumeti njegovo osebnost, globoko duhovno življenje in mučeniško smrt. Ob beatifikaciji je bilo predstavljenih več obširnih življenjepisov. Rodil se je 27. maja 1923 v Zgornjih Vodalah kot nezakonski otrok. Kljub težkim otroškim letom, ki jih je preživel v revščini, je njegovo življenje zaznamovalo intenzivno duhovno življenje in intelektualna nadarjenost. Po končani osnovni šoli je ob pomoči dobrotnikov nadaljeval šolanje na klasični gimnaziji v Ljubljani, kjer je bival v Marijanišču. Aktivna dejavnost v Katoliški akciji in Marijini kongregaciji ter izrazito zakramentalno življenje sta oblikovala njegovo duhovno podobo. V času gimnazije je tudi pesniško ustvarjal. Za božične praznike leta 1942 je želel obiskati mamo in sorodnike na Dolenjskem. Preko Ambrusa in Strug je na novega leta dan 1943 prispel v samostan Stična, kjer je opravil pobožnost prvega petka. Iz Stične se je preko Trebnjega odpravil proti Mirni, kjer so bili v tistem času partizani Tomšičeve brigade. Pri vhodu v vas so ga zaustavili. Nekaj ur prej so na Mirni ustrelili bogoslovca Hočevarja. Grozde je partizanski straži povedal, da želi obiskati svoje sorodnike. Preiskali so ga. Pri njem niso našli nič drugega kakor latinsko mašno knjižico, knjigo Tomaža Kempčana Hoja za Kristusom in knjižice o fatimski Materi božji. Na več mestih na Mirni so ga kruto zasliševali. Od njega so želeli izsiliti priznanje da je kurir, ki prenaša pošto o aktivistih OF. Po zasliševanju in mučenju na več krajih so ga umorili v gozdu pod mirenskim gradom. Dne 23. februarja so njegovo truplo, ki je bilo popol-

noma ohranjeno, našli otroci, ki so nabirali zvončke. Preden so truplo 25. februarja 1943 pokopali na pokopališču v Šentrupertu, so naredili zapisnik, pod katerega se je podpisalo več prič. Vest o njegovi mučeniški smrti iz prezira do vere se je hitro razširila med ljudmi v Mirenski dolini ter med ljubljanskim dijaštvom. Ljudje, še posebej tisti, ki so ga osebno poznali, so se mu spontano v svojih molitvah pričeli priporočati kot mučencu za vero. Da gre za mučenca za vero, je bil prepričan tudi takratni ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. Na pobudo škofa ter Grozdetovih sošolcev in prijateljev je njegov študijski prefekt v Marijanišču dr. Anton Strle, ki ga je tudi osebno dobro poznal, že leto dni po smrti napisal prvi življenjepis in v njem zbral dokaze o sluhu njegove svetosti ter mučeniške smrti.³

Subjekt in vsebina krščanskega mučeništva

Ker so se ob beatifikaciji sporadično pojavljale nekatere nejasnosti okoli pojma mučenec in mučeništvo, naj na tem mestu kratko pojasnimo, kdo je subjekt in kaj je vsebina krščanskega mučeništva. Mučenec se v svoji izvorni obliki (grški izraz) imenuje "martyr". Tako ga označujejo tudi novozavezni spisi. To so tisti kristjani, ki so svojo vero v Kristusa kot Božjega Sina izpričali z lastno krvjo, to je smrtjo⁴. Latinska oblika te besede "martyr" prav tako označuje mučenca zaradi vere. Tisti kristjani, ki so zaradi vere prestali razne oblike mučenj, pa so bili kasneje izpuščeni na svobodo, so bili poimenovani - spoznavalci (lat. confessor; gr. homologetés).⁵ Benedikt XIV. je opredelil mučeništvo kot prostovoljno sprejeto smrt zaradi krščanske vere ali zaradi kake kreposti, ki je povezana z vero.⁶ Pravilna opredelitev je pomembna zato, ker so nekateri oponenti iz borčevskih vrst menili, da Grozde pač ne more biti pravi mučenec, ker da ga niso mučili, ampak samo us-

trelili zaradi izdaje. Pri tem so evidentno spre-gledali dejstvo, kaj je vsebina krščanskega mu-čeništva, to je, da je mučenec ubit zaradi pre-zira do vere, "in odium fidei". Klasično de-finicijo mučenca, ki jo Kongregacija za za-deve svetnikov uporablja in upošteva v svoji praksi, je postavil že sv. Avguštin: "Martyres non facit poena, sed causa".⁷ Prav je, da v tem delu tudi na kratko pojasnimo nekatere stva-ri, ki zadevajo začetek postopka za beatifi-kacijo in kanonizacijo.

Vsak postopek za beatifikaciji ima dve te-meljni fazi: *škofijsko* in *rimsko*.⁸ V škofijski fazi, ki ji predseduje škof oz. njegov poblaš-čenec, se zbirajo vsi relevantni podatki: živ-ljenjepisni, spisi kandidata, dokumenti in pri-čevanja, ki zadevajo herojske kreposti ali mu-čeništvo. V ta namen škof ustanovi poseb-no cerkveno sodišče. Postulator⁹ predlaga pri-če, dodatne priče pa lahko izbere tudi samo sodišče. Pomembno je, da so priče verodo-stojne, kar morajo potrditi tudi s prisego. Pri-če so lahko sorodniki kandidata ter druge ose-be, ki poznajo kandidatovo življenje, v pri-meru mučeništva tudi morebitne okoliščine, ki so spremljale kandidatovo smrt.¹⁰ Vsi zbra-ni dokumenti se potem pošljejo v Rim na Kongregacijo za zadeve svetnikov, kjer se prične druga faza postopka, s pripravo t. i. *positio* (pozicije).¹¹ V primeru Grozdetove po-zicije je na začetku in koncu podrobno opi-sana tudi zgodovinska, politična, verska in družbena situacija v Sloveniji pred in med drugo svetovno vojno. Takó ocenjevalci pozicije (teologi na prvi stopnji, kardinalska in škofovska komisija na drugi stopnji ter končno papež) lahko dobijo vpogled v sta-nje in okoliščine, v katerih je živel božji slu-žabnik. V primerih, ki zadevajo mučeniško smrt, je to še posebej pomembno. "Muče-niška poročila niso suho naštevanje dejstev. V njih se zrcali tudi kristalno čista vera mu-čencev, ki globoko osvetljuje dramo zgodo-vine."¹² Na podlagi predložene celotne po-

zicije morajo člani kongregacije za zadeve svetnikov v ocenjevanju glede priznanja ču-deža oz. mučeništva priti do vsaj t. i. moralne gotovosti.¹³ Pomemben element v priznanju beatifikacije je tudi *sluh svetosti oz. mučeništva*. Pod tem pojmom razumemo splošno in stal-no prepričanje ali mnenje, ki se v spontani obliki manifestira tudi javno, med večjim de-lom vernikov, o mučeništvu, herojskih kre-postih ali čudežu.¹⁴ Za Grozdeta je ta sluh o njegovem mučeništvu zaradi vere veljal že od začetka, torej takoj po njegovi smrti, in traja vse do danes. Mnogi so se mu in se mu še v molitvi priporočajo kot mučencu za vero.¹⁵

Eden izmed zahtevnejših elementov v priznanju mučeništva je tudi dokazovanje, da je tisti, ki je smrt povzročil, deloval "in odium fidei", to je iz prezira do vere. Pre-zir do vere oz. sovraštvo ima običajno za ob-jekt ne vero kot tako (npr. verske resnice), temveč kreposti in vrednote, ki iz vere izha-jajo oziroma so z njo tesno povezane.¹⁶ V pri-meru Grozdetove smrti se to kaže v tem, da so storilci tajili, da bi ga ubili zaradi njegovega verskega prepričanja, temveč zaradi izdajalske naloge, ki naj bi jo opravljal. Pri tem moramo takoj dodati, da je to skoraj klasičen in za-vajajoč odgovor pripadnikov totalitarnih re-žimov, še posebej komunističnih, ki so v veri videli družbenega sovražnika, ki ga je potreb-no onemogočiti.¹⁷ Zato so se zatekali k me-todam diskvalifikacije svojih žrtev, kakor je npr. izdajstvo. Grozdetova pripadnost Ka-toliški akciji in krščanskim vrednotam, ki jih je v njenem okrilju živel, so storilce vodili, da so mu na krut način vzeli življenje.

Argumenti za priznanje mučeništva Alojzija Grozdet

V prvem delu smo pojasnili temeljne poj-me, ki zadevajo kanonično priznanje sleher-nega mučeništva znotraj Cerkve. V nadalje-vanju pa bomo konkretno pojasnili argumen-te, ki so vodili predlagatelje k prošnji za priz-

nanje mučeništva Alojzija Grozdeta in s tem do razglasitve za blaženega. Vsa dokumentacija, ki vključuje tudi pričevanja o Grozdetovem mučeništvu, je zbrana v Poziciji, ki skupaj s pomožnim gradivom šteje preko 250 strani.¹⁸ Pozicija vsebuje vse tiste potrebne elemente, ki dajejo pozitiven odgovor na to, da je šlo v primeru Alojzija Grozdeta za mučeništvo *in odium fidei*, in sicer: a) da je do nasilne smrti Božjega služanika resnično prišlo; b) da je bila smrt povzročena iz prezira do vere; c) da jo je božji služabnik iz ljubezni do Boga tudi sprejel.

Proces za Grozdetovo beatifikacijo se je uradno začel 21. avgusta 1992 s prošnjo, naslovljeno na nadškofa dr. Alojzija Šuštarja. Uradni začetek procesa pa je bil 27. septembra 1992. Postopek se je pričel pol stoletja po Grozdetovi smrti. Čeprav je bil sluh o mučeništvu in svetosti pri vernih ljudeh vseskozi prisoten, družbeno-politične okoliščine formalnemu začetku procesa niso bile naklonjene. Šele po padcu komunističnega režima, ki je bil pravzaprav ideološki nosilec povzročiteljev mučenčeve smrti, so bile zrele razmere za začetek postopka. Naj navedemo samo dva primera, ki to podkrepita. Profesor Anton Strle, ki je napisal prvi Grozdetov življenjepis, je bil po vojni zaradi tega obsojen na pet let zapora.¹⁹ Ravnatelja Marijanišča Jožefa Pogačnika so komunistične oblasti po vojni ravno tako obsodile na zaporno kazen.²⁰

Dne 20. oktobra 1992 sta bili imenovani teološka (A. Štrukelj, B. Dolenc) in zgodovinska komisija (M. Benedik, F. Dolinar, A. Vovko). Omenjena komisija je v celoti potrdila avtentičnost dokumentov, ki zadevajo življenje božjega služabnika, sluh mučeništva med verniki ter verodostojnost življenjepisa o Alojziju Grozdetu, ki ga je napisal dr. Strle.²¹ Od 21. januarja 1993 pa vse do 29. marca 1999 so bila zbrana osebna pričevanja številnih prič, ki so pomagala osvetliti dogodke okoli mučeništva božjega slu-

žabnika. Na petinpedestih sejah cerkvenega sodišča so podali svoje izjave: 35 prič, ki jih je predlagal postulator. in tisti, ki jih je povabilo k pričanju sodišče po službeni dolžnosti. Dve priči sta pričevanje pred sodiščem odklonili. Razlog njune zavrnitve je bila verjetno aktivna pripadanost skupini militantnih komunistov. Struktura prič je bila naslednja: 6 duhovnikov, 3 redovnice in 25 laikov. Dve izmed prič sta videli maltretiranje božjega služabnika, osem jih je videlo truplo božjega služabnika, ko so ga 23. februarja 1943 našli v gozdu pod Mirenskim gradom, dve priči sta videli truplo božjega služabnika ob njegovem pogrebu 25. februarja 1943, ko je bil pokopan na pokopališču v Šentrupertu.²²

Pred cerkvenim sodiščem je 21. januarja 1993 kot glavna priča podal svojo izjavo dr. Anton Strle. Njegovo pričevanje je bilo pomembno ne samo z vidika, da je napisal na osnovi gradiva, ki ga je imel, prvi Grozdetov življenjepis, temveč tudi zato, ker je božjega služabnika osebno poznal, saj je bil njegov študijski prefekt v Marijanišču v Ljubljani. To je dalo vsemu pričevanju dodatno vrednost, saj je kot vzgojitelj pri Grozdetu lahko osebno spremljal njegove duhovne in obče človeške kvalitete. Anton Strle je življenjepis pisal na osnovi ustnih (sošolci, vzgojitelji, dobrotniki, prijatelji) in tudi pisnih virov (Grozdetov dnevnik in poezije, pričevanja v obliki poročil z Mirne²³, pričevanja dobrotnikov, družine Pogačar iz Ljubljane, ki je Grozdeta dobro poznala, ravno tako zapisnik o stanju trupla, preden so ga pokopali, ki so ga podpisale priče). Vse gradivo, ki ga je Strle uporabljal za pisanje knjige, je ob zaključku ter izdaji knjige (1944) izročil škofijskemu ordinariatu v Ljubljani. Gradivo je prevzel škofijski tajnik Stanislav Lenič. Po vojni je bil med preiskavo škofijskega ordinariata s strani komunistične tajne policije med drugim gradivom zaplenjeno tudi to,

ki se je nanašalo na vire, ki jih je pri pisanju knjige uporabljal profesor Strle.

Zaslišane priče, ki so podale svojo izjavo, so izjavile, da v načinu Grozdetove smrti vidijo elemente, ki so značilne za smrt mučenec. Tisti, ki so ga osebno poznali, so v svojih pričevanjih še posebej izpostavljali njegovo pokončno krščansko držo v različnih življenjskih situacijah, močno zakoreninjeno zakramentalno življenje in neustrašno pričevanje za vero v Kristusa in življenje po krščanskih načelih.²⁴ V življenjepisu je še posebej izpostavljeno njegovo delovanje znotraj Katoliške akcije in Marijine kongregacije. Anton Strle je glede tega zapisal: "Če ste hoteli videti Grozdeta vsega v ognju navdušenja, ste ga morali vprašati glede potrebnosti Katoliške akcije in glede njenih nalog, pa v zvezi s tem še o ljubezni do domovine."²⁵

V okviru beatifikacijskega postopka je bila 20. avgusta 1999 na pokopališču v Šentruperu, kjer je pokopan, izvršena ekshumacija zaradi prepoznavanja istovetnosti posmrtnih ostankov.²⁶ Med preiskavo posmrtnih ostankov je bila na osnovi poškodb okostja ugotovljena nasilna smrt.²⁷

Ko se je začel postopek za beatifikacijo, se je že v osnovi izhajalo iz dejstev, ki so bila v primeru božjega služabnika Alojzija Grozdeta evidentna in jih je preiskovalni postopek tudi v celosti potrdil, ko je moral odgovoriti na tri temeljna vprašanja: a) *materialni vidik mučeništva*: po pridobljenih izjavah prič in na osnovi pregleda posmrtnih ostankov je v resnici šlo za nasilno smrt, kot posledico fizičnega maltretiranja in dokončne usmrčitve (strel, udarec topega predmeta); b) *formalni vidik mučeništva* – delovanje tistega, ki je smrt povzročil iz prezira do vere, "in odium fidei": izhajajoč iz dejstva, da je bil Grozde član Katoliške akcije in s tem zastopal krščanske ideale, po katerih so intenzivno živeli njihovi člani, ter iz tega, da so ob aretaciji našli pri njem samo verske knjige, je upra-

vičeno sklepati, da so povzročitelji smrti delovali iz tega namena – to je prezira do vere;²⁸ c) *formalni vidik mučeništva* – sprejetje dejstva mučeniške smrti iz ljubezni do Boga: da je zaradi vere v Boga in zvestobe Cerкви pripravljen tudi na največje žrtve, tudi darovanje življenja, je v pogovorih večkrat zaupal sošolcem in prijateljem.²⁹ Niti ob aretaciji ni nikoli poskušal pobegniti, ker je imel mirno vest pred Bogom.³⁰

Na osnovi predložene dokumentacije, to je pozicije, je 16. junija 2009 redni kongres teologov članov Kongregacije za zadeve svetnikov enoglasno priznal, da gre v primeru Alojzija Grozdeta za mučeniško smrt "in odium fidei".³¹ Isto mnenje je dne 19. januarja 2010 potrdil tudi redni kongres kardinalov in škofov kongregacije za zadeve svetnikov. Dne 27. marca 2010 je papež Benedikt XVI. sprejel v posebno avdienco prefekta Kongregacije za zadeve svetnikov nadškofa mons. Angela Amata in izdal odlok o objavi priznanja mučeništva božjega služabnika Alojzija Grozdeta.³² Formalno dejanje beatifikacije je bilo izvršeno dne 13. junija 2010 med evharističnim kongresom v Celju, ko je bil božji služabnik Alojzij Grozde razglašen za blaženega.

Ekskurz. Ravno ob dnevu beatifikacije je izšla knjiga Milanke Dragar – Zvest križanemu.³³ Avtorica je poleg življenjepisa o Grozdetu v knjigi zbrala tudi številna osebna pričevanja ljudi, ki so poznali Grozdetov primer, hkrati pa je objavila še nekatere dokumente, pridobljene v različnih arhivih, ki dokazujejo Grozdetovo nedolžnost pred partizanskim sodiščem. Iz enega izmed njih je jasno razvidno, da je bil Grozde umorjen iz *preventivnih razlogov* in da pri njem niso našli nobenega inkriminiranega pisma o sodelavcih partizanov in aktivistov OF, kar naj bi bilo po partizanski verziji osnova za Grozdetovo likvidacijo. Pismo je CK KPS poslal polikomisar Dušan Majcen-Nedeljko.

Ker je dokument izredne vrednosti, ga na tem mestu navajamo: "6389, Položaj 19. 1. 1943 Prve udarne brigade Toneta Tomšiča - Centralnemu komitetu KPS-(Poročilo o partijskem delovanju v UB TT³⁴) - "Slabo vpliva na razpoloženje prebivalstva tudi justifikacija izdajalcev, če ni prav otipljivega dokaza. To se je n.pr. pokazalo v Mirni, kjer sta padla dva izdajalca kurirja/enega je ubila straža pri poskusu pobega/ (Hočevarja, op.p). Smrtna obsodba drugega (Grozdet, op. p.) je bila nekoliko prenačljena in izvršena iz preventivnih vzrokov. Sicer je bilo dokazano, da je dotičnik član Katoliške akcije in našlo se je pri njem cel kup italijanskih prepustnic, ki so mu dovoljevali obiskati vse važnejše belogardistične postojanke, vendar konkretnih dokazov, da prinaša poročila ni bilo. Štab je bil pozneje prisiljen, da potom posebnega razglasa opraviči prebivalstvu, zlasti v Št. Rupertu, potrebo smrtne obsodbe. Pri tem moram avtokritično priznati, da sem se za slučaj premalo pozanimal in nisem preprečil obsodbe, kar bi lahko, če bi sodeloval v brigadnem sodišču." (Vir: AS 1487, CK KPS, T.E. 35, 4235, 6389 Prva udarna brigada Tone Tomšič, 19. januar 1943.)³⁵ Omenjeni dokument še dodatno potrjuje pričevanja in ugotovitve preiskovalnega postopka.

Materialni in formalni vidiki mučeništva, ki so bili zbrani v fazi postopka za beatifikacijo nedvomno dokazujejo, da je šlo v primeru blaženega Alojzija Grozdet za mučeniško smrt kristjana, kakor jo pojmuje in definira starodavna praksa katoliške Cerkve.

Viri in literatura:

Janez Pavel II., *Costituzione Apostolica Divinus Perfectionis Magister*, circa la nuova legislazione per le cause dei Santi, V: Acta Apostolicae Sedis 75 (1983), 349-355.
Benedikt XVI, L'Istruzione "Sanctorum Mater" v: Acta Apostolicae Sedis, 99 (2007) 6, I. 6. 2007, 465-510.

Congregatio de Causis Sanctorum P.N. 1888; Labacen. Beatificationis seu declarationis martyrii Servi Dei ALOISII GROZDE, Laici ex Actione Catholica, in odium fidei, uti fertur, interfecti (+1943), *Positio super martyrio et fama martyrii*, Tipografia Nova Res, Roma, 2003.
Congregatio de Causis Sanctorum P.N. 1888 Labacensis - Beatificationis seu declarationis martyrii Servi dei ALOISII GROZDE laici ex Actione Catholica in odium fidei, uti fertur, interfecti (+1943) - *Relatio et vota Congressus peculiaris super martyrio die 16 iunii An. 2009 habiti*, Tipografia Nova Res, Roma, 2009.
40^a dell'istituzione della Congregazione delle Cause dei Santi. 2009. Roma: Libreria Editrice Vaticana.
Dragar, Milanka. 2010. *Zvest križanemu*. Ljubljana: Založba Dragar.
Griesser-Pečar, Tamara. 2005. *Cerkev na zatožni klopi*. Ljubljana: Družina.
Gutiérrez, José Luis. 2005. *Studi sulle Cause di canonizzazione*. Milano: Giuffrè Editore.
Lukman, Franc Ksaver. 1983. *Kristusovi pričevalci - Martyres Chrsti*. Celje: Mohorjeva družba.
Martins, José Saraiva. 2005. *Come si fa un Santo*. Casale Monferrato: Piemme.
Rodrigo, Romulado. 2004. *Manuale delle Cause di beatificazione e canonizzazione*, Roma: Institutum Historicum Augustinianorum Recollectorum.
Strle, Anton. 1944. *Lojze Grozde-Mladec Kristusa Kralja*. Ljubljana: Ljudska tiskarna.
Šneberger-Brežnik, Darja. 2010. Svetniki se zavedajo svojih napak. V: *Božje okolje* 35, št.3; 6-9.
Štrukelj, Anton. 2010. Seznam knjig o Alojziju Grozdetu. V: *Mednarodna katoliška revija Communio* 20 (2010) št. 2.
Veraja, Fabijan. 1992. *Le Cause di Canonizzazione dei Santi*. Roma: Libreria Editrice Vaticana.
Veraja, Fabijan. 2002. *Postupak za kanonizaciju sluga božjega Ivana Merza*, V: Crkva u svijetu 37, št. 4, 474-486.

1. Prim. http://press.catholica.va/news_services/bulletin/news/25917.php?index=25917&cpo_date=11.08.2010&clang=it (pridobljeno 19.08.2010).
2. Prim. D. Šneberger-Brežnik, Svetniki se zavedajo svojih napak, v: *Božje okolje* 35, št. 3, 2010., 8.
3. A. Strle, Lojze Grozde - Mladec Kristusa Kralja, Naši vzori I. Ljudska tiskarna, Ljubljana 1944. Na osnovi Strletovega življenjepisa je v naslednjih desetletjih izšlo še kar nekaj knjig in pričevanj o Grozdetu. Na tem mestu jih navajamo, kakor jih je zbral prof. Anton Štrukelj v reviji Communio, ob Grozdetovi beatifikaciji. A. Štrukelj, v:

- Mednarodna katoliška revija *Communio* 20 (2010) št. 2 - G. Schmid: Junger Held der neuen Zeit. Der Blutzeuge Christi Alois Grozde aus Slowenien (1923 - 1943). Ein Opfer des gottlosen Kommunismus. Rex Verlag, Luzern 1950.; A. Strle / P. Heran Vodenik: Un martyr de l'Action catholique, victime du communisme athee en Slovénie Alois Grozde (1923 - 1943). Tipkopis, vezan v Montrealu v Kanadi; A. Strle: Lojze Grozdé. Mladec Kristusa Kralja. Št. 1 v zbirki Vzori. Založba Naša pot v Buenos Airesu 1955.; J. de la Croix Hermagoras: Alois Grozdé 1923 - 1943. Martyr de l'Action catholique, Montreal 1955; F. Marion: Alois Grozdé 1923 - 1943. Martyr de l'Action catholique. Založba Ligel: zbirka "Pilotes" 3. zvezek, Paris 1955; J. de la Croix Hermagoras: Un martyr des temps modernes Alois Grozdé 1923 - 1943. Založba Colombe, Pariz 1957; A. Strle: Slovenski mučenec Lojze Grozde. Založba Katehetski center - Knjižice (Mladinska knjižica št. 7), Ljubljana 1991; M. Šprohar, Lojze Grozde. Šmarnice za otroke. Katehetski center Knjižice. Ljubljana 1993; L. Grozde, Življenje, pridi, pridi! Izbor Grozdetovih pesmi: v: Mednarodna katoliška revija *Communio* 9 (1999) 92-96; Pomlad v naši deželi. Devetdnevica k božjemu služabniku Lojzetu Grozdetu, Salve, Ljubljana 1999; A. Strle - T. Pleško, Osmošolec iz Vodal, Družina, Ljubljana 2001; M. Slana, Slovenski sij svetosti, Mladi mučenec Lojze Grozde, Slomškova založba, Maribor 2001; B. Golob, Mučenec Lojze Grozde. "Jaz sem, neskončno drevo", Družina: Zbirka Luč sveta, 18. knjiga, Ljubljana 2010; M. Dragar, "Zvest Križanemu". Mučenec Lojze Grozde, Založba Dragar, Ljubljana 2010.
4. Slovenski glagol mučiti ne izraža v polnopomenski obliki pravega smisla krščanskega mučeništva. Tako v SSKJ pod geslom *mučiti* lahko preberemo: namenoma povzročati telesne bolečine, povzročati duševno ali telesno neugodje, trpljenje, velike neprijetnost. Geslo: *mučiti* V: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 2. knjiga, SAZU, Ljubljana, 1985.
 5. I. Pojavnik, "Uvod" v: F. K. Lukman, *Kristusovi pričevalci - Martyres Christi*, Mohorjeva družba, Celje, 1983, 39; A. Amato, *Quel di più che rende umana la vita*, v: 40° dell'istituzione della Congregazione delle Cause dei Santi, Libreria Editrice Vaticana, Roma, 2009, 16.
 6. Prim. J. L. Gutiérrez, José Luis, *Studi sulle Cause di canonizzazione*, Giuffrè Editore. Milano, 2005, 289.
 7. S. Agostino, *Enarrat. in Ps.*, 34, s. 2, 13-15; *Opere*, Parte III. vol. 25, 2^a ed., Roma 1982, 710, V: J. L. Gutiérrez, *n. d.*, 283.
 8. Prim. J. S. Martins, *Come si fa un Santo*, Piemme, Casale Monferrato, 2005, 27-33.
 9. Postulator je oseba, ki v škofovem imenu vodi postopek. Za Grozdetovo beatifikacijo so se zvrstili štirje (Jenko, Hočevnar, p. Papež in Luzar). Postulator tudi predlaga priče, ki naj se zaslüjšijo na cerkvenem sodišču, v rimski fazi pa sodeluje pri pripravi pozicije. Prim. Benedikt XVI, L'Istruzione "*Sanctorum Mater*" v: Acta Apostolicae Sedis, 99 (2007) 6, 1. 6. 2007, čl. 9.-24; Janez Pavel II. Costituzione Apostolica *Divinus Perfectionis Magister*, circa la nuova legislazione per le cause dei Santi, V: AAS 75 (1983), 352-353; F. Veraja, *Le Cause di Canonizzazione dei Santi*, Libreria Editrice Vaticana, Roma 1992, 33-34; R. Rodrigo, *Manuale delle Cause di beatificazione e canonizzazione*, Institutum Historicum Augustinianorum Recollectorum, Roma, 2004, 41.
 10. Priče so: *de visu* oz. vidci, ki lahko iz lastne izkušnje povedo, kar so videle; *de auditu* - priče, ki povedo, kar so slišale od drugih, med njimi so posebej pomembne t. i. *de auditu a videntibus*. Prim. Prim. J. L. Gutiérrez, *n. d.*, 226.
 11. "Positio je dosje, zbirka spisov (pričevanj, dokumentov, študije) o življenju, delovanju, smrti in sluhu svetosti oz. mučeništva Božjega služabnika." V: F. Veraja, Postupak za kanonizacijo sluge božjega Ivana Merza, *Crkva u svijetu* 37 (2002) št. 4, 482.
 12. I. Pojavnik, "Uvod" v: F. K. Lukman, *n. d.*, 41.
 13. Tukaj razlikujemo med: absolutno gotovostjo, verjetnostjo ali skoraj gotovostjo in moralno gotovostjo. Po nauku papeža Pija XII. je za izrek mnenja ali sodbe nujna in zadostna moralna gotovost. Prim. J. L. Gutiérrez, *n. d.*, 175-184.
 14. Prim. R. Rodrigo, *n. d.*, 37-38.
 15. A. Strle, *n. d.*; 119-123.
 16. Prim. J. L. Gutiérrez, *n. d.*, 284-288.
 17. 1 Prim. J. L. Gutiérrez, *n. d.*, 294-297.
 18. 2 Congregatio de Causis Sanctorum P.N. 1888; Labacen. Beatificationis seu declarationis martyrii Servi Dei ALOISII GROZDE, Laici ex Actione Catholica, in odium fidei, uti fertur, interfecti (+1943), *Positio super martyrio et fama martyrii*, Tipografia Nova Res, Roma, 2003. V nadaljevanju bomo delo citirali kot *Positio (Pozicija)*.
 19. Prim. Congregatio de Causis Sanctorum, *Positio super martyrio et fama martyrii*, str. II-12; T. Griesser-Pečar, *Cerkev na zatožni klopi*, Družina, Ljubljana 2005, 486-488.
 20. "Posebna oteževalna okoliščina pa je bila za tožilstvo, da je Pogačnik dovolil, da je visela Grozdetova slika po učilnicah." V: T. Griesser-Pečar, *n.d.*, 274.
 21. Prim. Congregatio de Causis Sanctorum, *Positio super martyrio et fama martyrii*, 237-242.
 22. Prim. Congregatio de Causis Sanctorum, *Positio super martyrio et fama martyrii*, str. 4-5.
 23. V enem od teh poročil z Mirne je izrazilo navedeno, da ob prijettu pri Grozdetu niso našli

- nič političnega. V: *Congregatio de Causis Sanctorum, Positio super martyrio et fama martyrii*, str. 9.
24. Prim. *Congregatio de Causis Sanctorum, Positio super martyrio et fama martyrii*, Cap. Dichiarazioni dei Testi, str. 3-192.
25. A. Strle, *n. d.*, 56.
26. Prim. R. Rodrigo, *n. d.*, 174-180. Namen ekshumacije je prepoznavanje posmrtnih ostankov. To je primarni namen. V okviru pregleda pa sodnomedicinski izvedenec opiše tudi morebitna druga stanja in poškodbe.
27. Prim. *Congregatio de Causis Sanctorum, Positio super martyrio et fama martyrii*, str. 195-202.
28. Grozdeta je zajela Tomšičeva brigada, ki je bila udarna, proletarska. Njena ideološka podlaga je s tem dovolj jasna. "Po podatkih Francija Strleta je imel 1. bataljon te brigade 15. nov. 1942, 92 ljudi, od tega 26 članov KPS in 35 članov SKOJ, 3. bataljon pa od 81 ljudi 30 članov KPS, 6 kandidatov in 33 članov SKOJ, to je od dve tretjini do več kot tri četrtine komunistov, ki so bili skrajno sovražno razporejeni proti vsemu religioznemu, zlasti pa so bili prežeti s sovraštvom proti Cerkvi in duhovnikom vsi vodilni člani štabov", v: M. Dragar, *Zvest križanemu*, Založba Dragar, Ljubljana 2010, 391.
29. "Smrt je vedno pred očmi, bodimo pripravljeni!", "Kaj misliš, ali naju čaka kaj drugega? Morda že letos! To slutnjo mi je Lojze izrazil tudi pozneje večkrat, najmanj petkrat." "Gospod, če bi hotel, tudi takoj sedaj sem pripravljen! V: A. Strle, *n. d.*, 105-107.
30. Prim. L. Kocijan, "Ni ga povozil avto, a mnogih drugih tudi ne", V: *Dolenjski list*, 19. 08. 2010, str. 33.
31. Prim. *Congregatio de Causis Sanctorum P.N. 1888 Labacensis – Beatificationis seu declarationis martyrii Servi dei ALOISII GROZDE laici ex Actione Catholica in odium fidei, uti fertur, interfecti (+1943) – Relatio et vota Congressus peculiaris super martyrio die 16 iunii An. 2009 habiti*, Tipografia Nova Res, Roma, 2009, 91.
32. Prim. http://press.catholica.va/news_services/bulletin/news/25332.php?index=25332&po_date=27.03.2010&lang=it (pridobljeno 10. 08. 2010).
33. M. Dragar, *n. d.*
34. Op. Udarne brigada Toneta Tomšiča.
35. M. Dragar, *n. d.*, 348-349.